

O Gregorčičevi pesmi pravim: »izberimo preprosto, retorično izrazito besedilo« (stran 159). Da je moja miselnost pri opisu izvedbe »čitalniška«, bi lahko vplival Gregorčič. Moja miselnost je šolska in sem na to ponosen: šola (vzgoja in izobraževanje) mi je organizacijski okvir in navdih za slovenistično delo. Zanikovanje vloge učitelja pri izvajanju (in njegove pripravljenosti za to vlogo) je prav tako škodljivo, kot je škodljivo zanikovanje velikih dosežkov naših režiserjev in igralcev v gledališču, na radiu, v filmu, na televiziji. Ni moč spregledati, da ima pomembno vlogo pri vajah izvajanja predvsem učitelj (režiser), čeprav upoštevam tudi druge možnosti.

Tretja vaja (»vaja poslušanja«) v mojem članku nima dokončne, nima dovolj preproste podobe. Nekaj kritike je upravičene. V zadnjem letu se mi je že izluščil takle postopek: najprej fonetična priprava. Nato takoj poslušanje odlične (Severjeve) izvedbe. Tukaj torej odstopam od »učiteljeve« izvedbe, kajti vaje napredujejo, metodični postopki se spreminjajo, celotni cikel vaj se zaokrožuje. Šele na koncu poslušamo in opisujemo slabšo (nerežirano) izvedbo. Vaja poslušanja je lahko bolj odločno usmerjena v to, da izvajalec odlično izvedbo teoretično (pisno) opiše.

Potrebno je, da navedem še tole iz neobjavljenega dela svojega spisa: »Vse navedene vaje lahko obravnavamo v frontalnem učnem delu, vendar po možnosti ne z velikim kolektivom, ampak s skupino. Le tako je dovolj zastopana tudi individualna aktivnost. Potrebno je, da pri vsakem bese-

dilu vadimo izvajanje kakega detajla (stavka). Učitelj vztraja, da vsi učenci dosežejo določeno izvajanje detajla. Vsem vajam bi bilo torej skupno, da vsebujejo vadbo vsaj enega detajla.

Še bolj individualno dela učitelj z učenci, ki jih pripravljajo na proslavo ali na kak drug nastop. Učitelj režiser »gara« s posamezniki...

Pri vajah izvajanja je razred (skupina) učitelju v pomoč: posamezni učenec in tudi učitelj se veliko uči od kolektiva, od izvajalcev. To je čar, prednost, posebna metodična lastnost šole, pouka, razreda.

Mislím, da so nekatere stvari tudi v režiji objektivne, da temeljijo na jezikovnih zakonitostih, a da zaradi tega ni nevarnosti uniformiranja. Velika individualna obarvanost izvedbe (da je več izvedbenih možnosti) pa je tudi dejstvo. Govoreč o tem, da »mora biti v živahnem razgovoru najodločnejši učitelj«, je iz sobesedila razvidno, da obravnavam fonetične probleme. Fonetika je vsekakor ena od stvari, ki so v precejšnji meri objektivno določene, pri čemer upoštevamo uzakonjeno negotovost knjižnega jezika (npr. naglasne dvojnice).

Medtem ko jaz uporabljám izraz »izvajanje, izvedba«, Janko Moder uporablja »podajanje«. Všeč mi je »podajanje«. Ni pa ustrezne besede za »izvajalec«.

Janku Modru bi bil hvaležen za opozorila in za izraženo razumevanje, če ne bi bil na nekaj mestih nestrpen do truda in dosežkov.

Milan Dolgan  
Pedagoška akademija v Ljubljani

## Spomini

### SESTANKI PRI IZIDORJU CANKARJU

Začelo se je jeseni l. 1910, ko je Izidor Cankar zbral nekaj ljubljanskih srednješolcev na literarni sestanek v Marijanišče, kjer je bil tedaj za študijskega prefekta. Kolikor se spominjam, nas je sklical šestšolec Jakob Gerčar (jaz sem bil tačas v četrti), na sestanek nas je prišlo kakih deset. Izidor (roj. 1886) nam je za uvod postavil nekaj zgledov iz domačega in tujega leposlovja, da bi z njimi nazorno pokazal, čemu pravimo, da je lepo, umetniško

doživeto in resnično. Predvsem pa je dajal spodbudo, naj veliko in pazljivo beremo; nikar se ustaviti samo pri šolskem čitvu ali pa samo pri Sienkiewiczzu, treba je brati tudi Dostojevskega, Čehova, Tolstoja... Še čez desetletja mi živo odmeva, kako je Izidor tiho in občuteno bral Župančičevo: »Pa kaj bi jaz dal le za eno pošteno roko, da me potreplja po rami in drugega nič ne da mi...«

Kako nam je postal mentor? Domenili smo se za določen dan in uro v tednu, ko lahko tudi posamez pridemo k njemu; in če kdo sam kaj napiše, naj le prinese pokazat, da bi zaradi ocene še on prebral. Izidor je vedel za psevdonime, pod katerimi so bili objavljeni nekateri naši literarni poskusi. Pravzaprav je občudovanja vredno, kako si je Izidor vzel toliko časa, da se ukvarja z mladimi začetniki. Gotovo ga ni vodilo golo upanje, da se bo kdo izmed nas posvetil pisateljevanju, marveč si je postavil za prvo nalogo, da mladim krepí voljo po izobrazbi samostojnega mišljenja, poglobi estetsko dojemljivost in jim ureja odnose do literature. Meni je bilo posebno všeč, da je sam vnaprej določil ure, kdaj lahko prihajamo k njemu, saj sem se skozi vsa gimnazijska leta moral mnogo ukvarjati z inštrukcijami. Tako mi je bilo omogočeno, da sem se precej pogosto znašel pri Izidorju ali sam ali pa včasih skupaj z Ivanom Jeretino, Stankom Lebnom, nekajkrat tudi z Jak. Šolarjem ali z Jak. Gerčarjem ali še s kom drugim.

V tistem prvem letu sem mu nekoč omenil, da me je v Domu in svetu zelo zanimala njegova črtica Spomin, in sem vprašal: na kateri kraj se nanaša čustveno doživetje septembrskega popoldne pri težaškem kmečkem delu? Izidor je le prikrito odgovoril: »Naj bo kjerkoli, res pa me je tisto doživetje pretreslo«; sicer pa nam tedaj nikoli ni govoril o tem, kar je sam napisal. — Naj tukaj navedem nekaj misli, ki nam jih je razpredal zlasti pozneje, ko je prevzel uredništvo Doma in sveta. Nič ni slabše za literata kot narejenost in papirnata laž; kadar kdo v sebi globoko ne doživlja tega, o čemer bi rad pisal, naj molči, ker puhla je beseda, ki je ne narekuje osebna prizadetost. Umetnik piše iz sebe — in ne more biti umetnik, kdor lovi in oznanja ideje, katerih se drži kruto pristransko, brez sposobnosti za lastno spoznavanje stvarnega človekovega življenja; prazen je v sebi, brez osebne nuje za izpovedovanje — kako naj bi potem podoživljali njegov zgolj besedni ponaredek, kako naj mu verjamemo resničnost takšnega ali drugačnega nazora o svetu? Podobno človekovega bistva so zelo spremenljive, neštetokrat jih vidimo v drugačni svetlobi in drugače pronicamo vanje, a umetnik naj iz teh podob pokaže vznemirljivo življenjsko resnico, kakor jo spozna sam po svojem občutju. Pisatelj kaj malo koristi, če ob svojem delu študira, recimo, tehniko impresionizma, ekspresionizma, simbolizma — način umetniškega izražanja je njegova osebna

stvar, v njem se utelesi njegovo notranje videnje, občutenje. Poglejte npr. Tratnikove risbe Delo na polju, Mati, Zločin (reproducirane v Domu in svetu 1914). Menda on med takim ustvarjanjem ne premišljuje, ali in kako je zašel med ekspresioniste; in vendar nam te risbe pretresljivo govoré o bedi, ljubezni in grozi živih ljudi. — Izidor nam je čistil pojme, kaj je dobro ali slabo kot umetnostno delo, kaj resnično ali neresnično kot izraz pisateljevih življenjskih nazorov. Bil je pač umetniška duša in nemirno išoč filozof, s pretanjenim čutom za lepoto, z bistrim očesom za resnico.

Izidor je zelo cenil Stanka Majcna. Še pred objavo nam je recitiral npr. njegovo lirično simbolično povestico Rdeča svetilka od začetka do kraja. Pozneje, ko je bil Majcen v vojski, pa mi je Izidor v svoji sobi šepe-taje izgovarjal njegovo Smrt v polju:

Rdeče, mati, je tvoje oko,  
rdeče, mati, je upanje bilo  
na najino svidenje.

Daljna, ne morem ti rdeče pošte poslati,  
daljna, moram si rdečo postelj postlati,  
rdeča, rdeča je smrt.

— — —

In kadar spet njive vzcveto  
in kadar spet škranjčki zapojo,  
bodo iz mene peli.

Stihi, ki sem si jih zapomnil za zmerom. (Pred kratkim sva z Marjanom Mušičem potovala po Čičariji, v Danah sva se ustavila pred spomenikom žrtev fašizma; pod številnimi imeni mladih ljudi je napisana kitica anonimne kmečke duše v tisti otožni istrski govorici:

Ma dug je bil put, o mat,  
i ja sam pal.  
Me nikad več nećeš videt,  
mat moja,  
mi nikad več nećeš reć:  
»Sine, rano moja!«

In se mi je ta preprosto, na videz trdo izražena bolečina spet zlila v odmev Majcnove pesmi.) Besede, ki človeka zgrabijo v srce, ne gredo iz spomina.

Ko nam je Izidor prebral Joža Lovrenčiča Sence:

Zlato sonce črno riše,  
zelena drevesa, bele hiše  
in nas — — —

Zakril sem si obraz.

— ali je to pesem? Še enkrat smo jo počasi prebrali. Pritrdili: je v njej nekaj, kar nas zgane, čeprav je tako kratka. Zgledamo človeka, ki čustveno razmišlja. Jedrnatih stihih sproščenega ritma, enovita slinkovitost, ustvarjena iz malo, ali jasnih besed.

Tisto leto (1914) sem Izidorju kar na hitro prinesel pripoved v verzih z naslovom Tragedija, napisano nekega večera, ko sem malo prej slišal, da se je v bližnji tovarni smrtno ponesrečil delavec ob stroju. Izidor jo je ocenil: »Ni slaba, predvsem ne zaradi človekoljubne prizadetosti. Snov, ki ji daješ po svoje doživet vsebinski tok. Toda v Tragediji ta vsebina ni dovolj dognana, ima še začetniške hibe. Slog ni dovolj prečiščen in zgoščen. Saj je v dobri pesmi velikokrat najboljša, kar se bere tako rekoč izmed vrstic, močno naj govori še tisto, kar je z besedami zamolčano. Lahko bi torej bila tvoja stvar, skorajda brez škode, za polovico krajša. Ogibaj se zlasti v lirčni pesmi predolgih orisov in nepotrebnih besed, vse mora biti kleno, misel, čustvo, metafore prečiščene.« Vendar je Izidor to pesem objavil nespremenjeno takoj v naslednji številki Doma in sveta — bržkone piscu v spodbudo.

Poznal je moje tedanje tesne razmere, včasih sem se počutil kot jetnik. Pa me je spodbujal, naj se večkrat zagledam tudi v vedre strani življenja. Tako sem začel pisati Obraze. Med prvimi impresionističnimi črticami za to zbirko sta bili Punčka in Pri kosilu. Izidor ju je veselo pohvalil (prim. poznejšo nadrobnejšo oceno Ant. Vodnika). V peti šoli, že na začetku šolskega leta, sem zbolel, moral sem za daljši čas na zdravilno podeželje, na Pretrž, od koder je bila doma moja mati. Ob spominih na Pretrž so mi stekle na papir Važne reči, Pri nedeljski maši in podobne črtice. Tudi te so bile Izidorju všeč. Ko je on prevzel časosno še uredništvo Slovenca, mi je nekoč naročil, naj brž napišem kaj lahkotnega za podlistek. Prinesel sem mu črtico Gdč. Anica in pedagogika. Takoj po objavi me je vzel s seboj v Idrijo. Tam sva prišla med delavce, razvijal se je nekakšen organizacijsko poučen razgovor, besedo je imel tudi Izidor. Na povratku mi je dejal: »Tudi zate je dobro, da si poslušal te rudarje. Jaz pa opravljam take poti na ljubo Andreju Kalanu. Nočem in bogvaruj, da bi kdaj zašel še v strankarske razprtije. In najbolj klavrna je vloga brezosebnega režimovca. Kaj pa,« je preskočil, »ali si že bral skice Petra Altenberga?« Odgovoril sem, da mi je ta

pisatelj še čisto neznan. »No, ga boš pa pozneje kdaj bral, zdaj pa piši Obraze kar po svoje! Včerajšnji tvoj podlistek ima neprisiljeno, živahno govorico, nekoliko diši po Milčinskem — pa nič zato, tak feljton je pač le za sprostitev duha.«

Medtem sem tudi jaz moral v vojsko. Ko sem ranjen ležal v bolnici, pozneje pa pred odpustom čakal v okrevališču Bad Aussee (tam je bil tačas tudi Ferdo Kozak), sta mi Cankar in Kalan pošiljala pakete z jestvinami in priloženimi cigaretami, čeprav sem v okrevališču napisal le nekaj bržda malo vrednih prispevkov za Ilustrirani glasnik in bogvekam. Po odpustu iz vojske so me doma silili v semenišče, odšel sem pa v takratno študentovsko mizerijo na Dunaju in končal na zagrebški univerzi. Hitro sem si moral poiskati službo, že zato, da bi odplačeval dolgove. Po raznih neuspelih prošnjah sem našel dve možnosti: oditi na samotni salaš državnega posestva v Vojvodini ali pa v privatno službo v Sloveniji. Pongratz v Dornavi me je rad sprejel, tam sem bil za adjunkta in hkrati kot domači učitelj pripravljaj graščakovega sina za maturo na ptujski gimnaziji. V Dornavi mi je bilo lepo, zvečer sem se spet ukvarjal z leposlovjem, napisal tudi precej strokovnih člankov. Toda v naslednjih letih se je začelo burno preseljevanje iz ene službe v drugo, šel sem si spopolnjevati strokovno znanje še v tujino, potem sem se za daljšo vrsto let zasedral na Hrvaškem. Tako so se po sili razmer pretrgali moji stiki z Izidorjem. Ko sva se malo pred njegovo smrtjo zadnjič srečala na Erjavčevi cesti v Ljubljani, mi je pripomnil: »Škoda, da v tvojih študentskih letih še ni bilo ljubljanske univerze.«

Res sem v gimnazijskih letih sanjaril, da pojdem študirat književnost, umetnost — postal sem pa vrtnar. Pravzaprav pa ne smem obžalovati, da sem se z vso vnemo in z iskrenim veseljem zagnal v prakso in teorijo take biološke stroke, ki je bila nekoč pri nas še zelo prezirana in neobgledna, a se je sčasoma začela razvijati tudi v čisto nove smeri: v sodelovanje pri urbanizmu, v varstvo naravnega zdravja krajin in v plemenitenje krajin. Ob marsičem, kar sem v oni dobi na hitro napisal, tako rekoč za oddih, ker sem bil čez dan preobložen z dolžnostmi strokovnega dela, pa sem si pozneje očital površnost. Zakaj se mi zdaj vsiljuje taka obtožba? Zato, ker me je Izidor drugače učil.

Nobeden drug mi ni v mladosti vzgajal toliko čuta za lepoto in za slovenski jezik,



nihče tako kot Izidor; on je vzgajal z opozorili, z zgledi dobrih in slabih pisateljev in še s svojim lastnim pisanjem. Sam se je, preden si je ustvaril svoj lastni slog, prekušal v precej različnih tehnikah pisanja. Postal je izvrsten stilist, ki je mojstrsko prepoznaval, kaj je lepo v izražanju s slovenskimi besedami. Zelo je cenil naravni pomen besed, gibčnost izrazne moči in jasnost vsakega stavka. Tudi tole je bil njegov odgovor: res se je treba zavedati razlike med znanstvenim umovanjem in pesniško domišljijo, toda tudi poljudno strokovni razlagi ne škodi neka čustvenost, posebna barvitost in sočnost izražanja, če s tem prihajata na dan pristno navdušenje stro-

kovnega proučevanja in radost nad znanstvenimi dognanji. Kolikšna sreča za Slovence, da imajo v svojem jeziku neizčrpane možnosti za okretno in lepo govorico! To občutim še bolj, ko mi v 80. letu dopuščajo oči, da še lahko uživam ob razgledih, kaj so dosegli v lepega napisali današnji slovenski pisci. Saj ni vse — seveda ne — samo kak blablaba. V desetletjih, ki sem jih jaz preživel, je čedalje bolj naraščala tudi izraznost našega jezika, a to jezikovno rast skrbno spremlja in spodbuja vseučiliška alma mater, glavno žarišče narodove izobrazbe.

Ciril Jeglič  
Ljubljana

## POROČILO O TRILETNEM UREDNIŠKEM DELU PRI JIS

Triletni mandat uredništva z glavnim in odgovornim urednikom Matjažem Kmeclom ter področnimi uredniki Berto Golobov, Bredo Pogorelčevom in Jožetom Koruzom se je iztekel s temile delovnimi rezultati:

|                              |          |
|------------------------------|----------|
| a) obseg — v letniku 1973/74 | 336 str. |
| v letniku 1974/75            | 324 str. |
| v letniku 1975/76            | 272 str. |

skupaj torej 932 strani oz. ca. 125 avtorskih pol teksta.

b) sodelavci — v omenjenem obdobju je pri reviji sodelovalo 110 sodelavcev, zvečine iz Slovenije, vendar tudi z drugih področij SFRJ, iz CSSR, Madžarske, Poljske in ZSSR.

c) naročniki — skupna naklada je bila ves čas 2500 izvodov, od katerih je v abonmaju prodanih 2434 (zadnje leto; prejšnji dve leti za spoznanje manj). 869 naročnikov je študentov in dijakov, ki prejemajo revijo po polovični ceni; zanje skrbi nekaj požrtvovalnih slavistov poverjenikov, in sicer na tehle šolah:

|                                        |     |
|----------------------------------------|-----|
| Filozofska fakulteta in PA v Ljubljani | 395 |
| PA v Mariboru                          | 113 |
| Univerza v Trstu                       | 7   |
| Gimnazija v Celju                      | 39  |
| SVŠ Ig                                 | 7   |
| I. gimnazija v Mariboru                | 41  |
| Gimnazija pedagoške smeri v Mariboru   | 65  |
| Gimnazija v Murski Soboti              | 46  |
| Gimnazija v Novem mestu                | 66  |
| Gimnazija v Stični                     | 14  |
| Gimnazija v Postojni                   | 20  |

|                     |    |
|---------------------|----|
| Gimnazija v Tolminu | 11 |
| Gimnazija v Velenju | 32 |
| SVŠ v Vipavi        | 13 |

V tujino pošiljamo revijo 172 naročnikom na vseh celinah.

č) cena — trenutno je 6 din za izvod oz. 48 din za letni abonma; časopis ni drag zaradi:

1. visoke naročninske realizacije (nad 95 odstotkov), ki je posledica dobre časopisne uprave (I. Graul) in ustrezne strokovne zavesti oz. odgovornosti naročništva;

2. zaradi razumevajočega subvencioniranja Kulturne skupnosti Slovenije (letos 145.000 din), deloma tudi RIS (njen subvencijski delež kljub drugačnemu dogovoru zaradi znanih denarnih težav izobraževalne skupnosti v glavnem stagnira in je v subvencijski vsoti vse manjši);

3. zaradi nizke režije (stroški uprave, urejanja ipd., tudi honorarji so razmeroma nizki: tako dosežejo stroški režije le nekaj več kot 15 % celotne cene — pri založbah 40—60 %).

d) V triletnem mandatnem obdobju je prišlo do dveh temeljitejših sprememb v izhajanju revije:

1. V skladu z novim zakonom o tisku se je lansko leto oblikoval časopisni svet JIS; ta je s svojo sestavo zajamčil udeleževanje širše samoupravne skupnosti v življenju in delovanju revije. Za svojo predsednico je svet izvolil prof. dr. Marjeto Vasičev.